

narodne manjšine. Seveda velja to le za določanje območij tistih manjšin, ki imajo možnost in pravico uporabe svojega jezika v nekaterih funkcijah življenja. Za določanje območij manjšin, ki nimajo nikakršnih možnosti uporabe svojega jezika, pa seveda tudi ta metoda ne pride v poštev.

Na obmejnih območjih, pa tudi na drugih nacionalno mešanih območjih večine zahodno in srednjeevropskih držav, niso uživale manjšine med prvo in drugo svetovno vojno nobene zaščite, ali pa je bila ta zelo skromna. Z manjšinami poseljena obmejna območja niso bila deležna skoraj nobenih gospodarskih investicij in so ostala zato agrarna, statična, pa tudi nacionalno, razen v mestih, skoraj čista. Med drugo svetovno vojno, pred njo in med njo, so bile nekatere manjšine izpostavljene hudemu fašističnemu in nacističnemu pritisku ter iztrebljanju. Po drugi svetovni vojni so ponekod delno vrnili narodnim manjšinam le del tistih pravic, ki so jim bile odvzete. V času nacizma in fašizma tako, da so manjšine tudi po drugi svetovni vojni predstavljale in predstavljajo še danes poseben, nerešen politični problem, ki ovira gospodarsko in politično povezovanje med državami Evrope. Z manjšinami poseljena obmejna območja so mednarodno tranzitna področja, po katerih se odvija mednarodni blagovni in osebni promet, zaradi česar nerešenost problemov manjšin ali porajanje konfliktnih situacij lahko ovira mednarodno sporazumevanje ter zavira odvijanje mednarodnih tokov osebnega in blagovnega prometa. To pa ne predstavlja ovire le gospodarskemu razvoju samih obmejnih območij, temveč slabi celotno ekonomiko obmejnih držav, pa tudi dežel, ki posredujejo svoje blagovne tokove prek obmejnih območij, poseljenih z manjšinami.

Manjšinsko prebivalstvo mora dobiti, če hočemo odstraniti vzroke nestrpnosti, pravico do uporabe jezika v vseh dejavnostih in funkcijah svojega življenja v urbani družbi, tako na delu, v izobraževanju, ob oskrbovanju, ob kulturnem izživljanju, rekreaciji in v prometu. Dvojezičnost ozemlja pa mora biti navzven vidna z dvojezičnimi napisi na javnih ustanovah, krajevnih imenih in potokazih. Manjšina mora kot realnost urbane družbe razumeti in sprejeti selitve prebivalstva, tako pripadnikov manjšin kot večinskega naroda na njihovem teritoriju. Pripadniki večinskega naroda, avtohtoni ter integrirani doseljenci pa morajo upoštevati pravice nacionalne manjšine na njihovem teritoriju.

Za doseg skladnega regionalnega razvoja in upoštevanje vseh značilnosti in specifičnosti teritorija, poseljenega z nacionalno manjšino, se morajo pri regionalnem in urbanističnem planiranju uveljaviti take metode in takšna organizacija, ki bodo skupaj omogočali sodelovanje pripadnikov manjšin. Oblike ter posegi takšnih metod pa morajo upoštevati tudi specifične potrebe nacionalne manjšine pri njihovem vključevanju v socialni razvoj ter v kulturne in pokrajinske značilnosti.

Svetozar Polič

USTAVNI IN PRAVNI POLOŽAJ NARODNIH MANJŠIN V SLOVENIJI

Svetozar Polič je svoja izvajanja o ustavnem in pravnem položaju italijanske in madžarske manjšine v Sloveniji začel z ugotovitvijo, da je slo-

venski narod neločljivo vezan z ostalimi narodi Jugoslavije, s katerimi se je prostovoljno združil in si svojo družbeno ureditev osnoval že v času NOB. Nato je svoja izvajanja nadaljeval, da je v skladu z jugoslovansko ustavo iz leta 1963 tudi ustava SR Slovenije v istem letu zagotovila italijanski in madžarski narodnosti, ki živita v Sloveniji, popolno enakopravnost, in možnost vsestranskega razvoja in napredka. Jezika teh dveh narodnosti pa sta na narodnostno mešanih območjih postala enakopravna s slovenskim jezikom, postala sta torej enakopravna uradna jezika. V tej zvezi je potrebno še poudariti — je nadaljeval Polić — da formiranje dvojezičnega območja ni bilo pogojeno z nobenim številčnim razmerjem med večino in manjšino, marveč se je pri tem izhajalo iz dejstva, da so ta območja zgodovinsko nastala in kot takšna tudi obstajajo. Pri tem je pribil, da na vseh zadevnih področjih italijanska manjšina ne predstavlja niti 5 odstotkov celotnega prebivalstva.

Nova ustava SR Slovenije, ki ta vprašanja rešuje skladno z novo ustavo Jugoslavije, pomeni nadaljnjo krepitev enakopravnega položaja narodnosti v SR Sloveniji. Tako ima nova ustava SR Slovenije pravico narodnosti, da se kot samostojni subjekt samoupravno organizira, ki sicer izhaja iz samih temeljnih ustavnih načel, na katerih je zgrajen samoupravni socialistični sistem v Jugoslaviji, izrecno priznava in jo konkretizira. Ona daje pripadnikom narodnosti pravico, da ustanovijo samoupravne interesne skupnosti za prosveto in kulturo, ki, in to je izredno pomembno ter predstavlja novo kvaliteto v zagotavljanju dejanske enakopravnosti narodnosti, v določenih zadevah odločajo enakopravno s pristojnim zborom občinske skupščine oziroma z ustreznimi samoupravnimi interesnimi skupnostmi.

Pomemben element enakopravnosti narodov in narodnosti je vsekakor tudi enakopravnost njihovih jezikov v vsem javnem in družbenem življenju. Seveda je ta enakopravnost jezikov nujno teritorialno omejena na območja, kjer narodi oziroma narodnosti žive. Izven teh območij pa imajo pripadniki narodov in narodnosti pravico do uporabe svojega jezika (npr. pred sodišči) in sicer ne glede, na to, ali znajo drugi jezik ali ne.

Ti dve stvari — enakopravnost jezikov in pravico do uporabe jezika — opredeljuje, ureja in razločuje tudi nova ustava SR Slovenije.

Seveda, bistveni pogoj za popolno jezikovno enakopravnost je dvojezičnost v celokupnem javnem in družbenem življenju, lahko bi rekli posebna dvojezična atmosfera, ko vsakdo zna ali vsaj razume oba jezika, ko vsakdo govori v svojem jeziku, pa se vsi razumejo, ko nikomur ni treba uporabljati drugega jezika, da bi ga drugi razumeli.

Zato je v SR Sloveniji na obalnem narodnostno mešanem območju že od leta 1959 obvezno učenje slovenščine oziroma italijanščine v vseh šolah na tem območju, in sicer od 1. razreda osnovne šole naprej.

Za vsako narodnost je poleg že omenjenih vprašanj zelo pomembno tudi vprašanje ustreznega zastopstva v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti.

Nova ustava tudi v tem pogledu daje določene garancije, da bo poslej to zastopstvo še bolj dosledno zagotovljeno. Po sami ustavi morajo namreč biti v delegacijah temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti na narodnostno mešanih območjih ustrezno zastopani italijanska oziroma madžarska narodnost.

Pomembno novost, ki v SR Sloveniji tudi zagotavlja stalno prisotnost predstavnikov narodnosti v republiški in ustreznih občinskih skupščinah, predstavljajo s samo ustavo ustanovljena delavna telesa teh skupščin, sestavljena iz enakega števila pripadnikov slovenskega naroda in obeh narodnosti, z nalogo, da obravnavajo vprašanja, ki so pomembna za položaj in razvoj narodnosti.

Zelo pomembno za vsako narodnost in življenjsko važno je, da se kot sestavni del svojega matičnega naroda z njim povezuje oziroma, da z njim razvija vsestranske zlasti še kulturno jezikovne stike. Pravica narodnosti od takšnih stikov in povezovanja v Jugoslaviji nikdar ni bila sporna. Z novo slovensko ustavo pa je bil v tem pogledu storjen še en korak naprej. To ni več samo pravica narodnosti, marveč se z ustavo zagotavlja tudi vsa družbena podpora razvoju teh stikov. Seveda je tudi z novo ustavo SR Slovenije, tako, kot je bilo to doslej, pripadnikom italijanske oz. madžarske narodnosti je zagotovljena vzgoja in izobraževanje v njihovem jeziku. Nova ustava SR Slovenije zagotavlja obema narodnostima, ki živita v Sloveniji, tudi svobodo in enakopravno uporabo narodnostnih simbolov, med katerimi je zlasti pomembna zastava.

Vse omenjene ustavne določbe so še natančneje opredeljene in konkretizirane z zakoni, statuti, odloki in drugimi splošnimi akti. V tem pogledu so še zlasti pomembni zakon o vzgojno-izobraževalnih organizacijah narodnosti in statuti mešanih občin.

V tej zvezi je treba tudi poudariti, da velja manjšinska zaščita v Jugoslaviji v enaki meri in po istih načelih za obe narodnosti, pa čeprav za madžarsko narodnost ni nobene mednarodnopravne zaščite. To samo po sebi dovolj jasno govori o tem, da gre pri tem za trdna načela, načela, ki izhajajo iz samih temeljev samoupravnega socialističnega sistema in iz temeljnih stališč do nacionalnega vprašanja nasploh.

Postavlja se tudi vprašanje, če in v kakšni meri je položaj narodnosti v Sloveniji odvisen od položaja Slovencev v Italiji in na Madžarskem. Z drugimi besedami, ali ima pri vsem tem kakšno veljavo načelo reciprocitete. Naš odgovor na to vprašanje je seveda negativen. Našo politiko do narodnosti smo namreč oblikovali v skladu z načeli demokratičnega in samoupravnega socializma, na podlagi lastnih izkušenj in pogledov ter spoznanj. Zato se v tem oziru nikoli nismo držali načela reciprocitete, čeprav to seveda ne pomeni, da smo brezbrizni do tega, kar se dogaja s Slovenci v zamejstvu.